

УДК 378.147:371.1:8

САМОСТІЙНА НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Нагрибельна І.А.

Херсонський державний університет

Матеріал даної статті репрезентує відомості про самостійну навчальну діяльність студентів. Акцентовано увагу на самостійній підготовці майбутніх учителів початкової школи, її ролі у формуванні професійної компетентності.

Ключові слова: самостійна навчальна діяльність, професійний інтерес, самореалізація.

САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ УЧЕБНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Нагрибельная И.А.

Материал данной статьи представляет информацию о самостоятельной учебной деятельности студентов. Акцентируется внимание на самоподготовке будущих учителей начальной школы, ее роли в формировании профессиональной компетентности.

Ключевые слова: самостоятельная учебная деятельность, профессиональный интерес, самореализация.

SELF-DEPENDENT EDUCATIONAL ACTIVITY OF THE FUTURE TEACHERS OF PRIMARY SCHOOL

Nagribelnaya I.A.

The material of the article represents the theoretical aspects of students' self-instruction at the pedagogical faculties. The attention is paid to independent studying work as a subject of scientific research and its role in the professional preparing of future teachers of elementary school.

Key words: linguistic -didactic training, independent work, quality of professional training.

Постановка проблеми. Особливості нинішнього етапу становлення української вищої освіти зумовлені інтеграцією в європейський освітній простір, що співвідноситься з вимогами, які розповсюджуються на вищі навчальні заклади, що приєдналися до Болонського процесу.

Спираючись на основні положення Болонської декларації, виокремлюється певна специфіка в системі організації навчання у вищій школі. Вона полягає в тому, що переміщується акцент з процесу викладання на процес навчання майбутніх фахівців; збільшується час для позааудиторної самостійної роботи за рахунок зменшення аудиторної. Перехід до кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вишах зумовлює суттєве посилення ролі самостійної діяльності студентів. Означена форма навчання спрямована на самостійне засвоєння матеріалу, набуття професійної компетентності.

У процесі аналізу ролі самостійної роботи у фаховій підготовці майбутніх учителів початкової школи було з'ясовано **зв'язок означеної проблеми з науковими та практичними завданнями.** Окремі теоретичні положення, що репрезентовано в матеріалі статті, спираються на Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах, Державний стандарт початкової освіти, документи міжнародних організацій і нормативно-правові акти про вищу освіту.

Аналіз досліджень і публікацій із проблеми самостійної роботи студентів дозволяє констатувати наявність наукового інтересу вчених, що свідчить про актуальність проблеми самостійної навчальної діяльності у професійно-методичній підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Теоретико-методологічною основою аналізованої проблеми є праці вчених про професійну підготовку майбутніх учителів, особливе місце відводиться науковим роботам щодо якісної фахової освіти вчителів початкових класів, зокрема в галузі лінгводидактики (А. Алексюк, С. Архангельський, В. Бадер, А. Богущ, М. Вашуленко, Н. Гавриш, М. Князян, К. Крутій, М. Пентилюк, К. Плиско, Т. Потоцька, Р. Пріма, Н. Светловська, М. Соловейчик та ін.).

Мета статті полягає в дослідженні самостійної навчальної діяльності як предмета наукового аналізу.

Порівняльне вивчення розвитку вищої освіти в освітніх системах різних країн, урахування їх досвіду та усвідомлення завдань, означених у державних нормативних документах, що визначають зміст освіти, потребують аналізу самостійної навчальної діяльності студентів як предмета наукового дослідження.

У процесі самостійної діяльності студента якнайбільше реалізуються мотивація до професійного навчання, цілеспрямованість, самоорганізованість, самоконтроль та інші особистісні якості. На думку І. Зимньої, саме самостійна діяльність студента може виступити основою перебудови його позицій у навчальному процесі. У сучасній методиці ВНЗ самостійна робота обов'язково співвідноситься з організуючою функцією викладача. У дидактиці під самостійною роботою розуміють різноманітні види індивідуальної та колективної діяльності, що відбуваються без безпосередньої участі викладача (вчителя), але за його завданням. З цих існуючих підходів до трактування самостійної роботи виокремлюється той, що представляє її, як вищу форму самоосвіти особистості. У термінах теорії діяльності А. Леонтьєва самостійна робота передбачає виконання ряду дій, усвідомлення мети своєї навчальної діяльності, прийняття навчальної задачі, підкорення виконанню цієї задачі інших інтересів, самоорганізації в розподілі навчальних дій у часі, самоконтролю їх виконання.

Оскільки самостійна робота розглядається як вища форма навчальної діяльності, то є доцільним виділити фундаментальні потреби особистості, які, на думку науковців, спонукають до її реалізації (М. Савчин, Л. Мітіна, А. Матюшкін).

1. *Потреба в самоствердженні.* Ця потреба особистості має бути підкріплена орієнтуванням студентів на досягнення високих цілей у навчальній діяльності.

2. *Потреба в підкріпленні.* Зовнішнє стимулювання пов'язане передусім із заохоченням, соціальним схваленням і визнанням. Тут виділяють два типи стимулів, що впливають на бажання займатися самостійною роботою: внутрішні та зовнішні. Внутрішніми стимулами для студента є задоволення від участі в діяльності, якою він займається не з необхідності, а на основі професійного інтересу. До зовнішніх стимулів учені відносять такі: зовні керовані (перебувають під цілковитим контролем зовнішнього агента), ототожнення себе з інши-

ми (однокурсники), під час якого студент оцінює власні дії і приймає інструктивний контроль. Діяльність такого студента є незалежною, бо він діє на основі особистих міркувань, а не під зовнішнім тиском (В. Ольшанський).

3. *Передчуття успіху в навчанні.* Прагнення до мети, за спостереженнями Р. Аткінсона, залежить від необхідності домогтися бажаного (мотив успіху). Певною мірою на прагненні до мети (найвищий результат навчальної діяльності) позначається бажання уникнути невдачі. На мотивацію прагнення досягти поставленої мети в самостійній навчальній діяльності впливають навчальна ціль, що полягає в оволодінні предметом, та цілі самоствердження (намагання отримати високі бали, випередити інших).

4. *Упевненість в ефективності власних зусиль.* На думку психологів, упевненість є важливою складовою навчання. Цей факт стосується і самостійного навчання. Знання про ефективність власних зусиль збагачуються з набуттям особистого досвіду самоосвіти (М. Савчин).

Отже, з наукової точки зору, самоосвітня діяльність студента як суб'єкта пізнання й особистого розвитку може мати різні модифікації залежно від характеру спонукань, особливості поставлених завдань та пізнавального потенціалу людини, а також досвіду її попередньої навчальної діяльності.

Активний пошук основних механізмів для формування сучасного, конкурентноспроможного фахівця початкової школи призвів до підвищення ролі самостійної роботи в навчальній діяльності студентів. Як предмет наукового дослідження, самостійна робота представляє собою складне педагогічне явище. Аналіз науково-педагогічної літератури дозволяє констатувати існування різних підходів до визначення самостійної роботи [1; 2; 3; 4]. Науковий інтерес до означеної проблеми свідчить про її актуальність у системі вищої освіти.

О. Мороз трактує педагогічну сутність самостійної роботи, як форму колективної та індивідуальної навчальної діяльності студентів, під час якої вони засвоюють необхідні знання, оволодівають уміннями й навичками, навчаються планомірно і систематично працювати, мислити, формувати власний стиль розумової діяльності [1, с. 44-80].

Таке бачення змісту самостійної діяльності пояснює поступовий перехід вищої школи від передачі інформації до керівництва навчально-

пізнавальною діяльністю, формуванням у студентів навичок самостійної творчої роботи. Самостійна діяльність студентів, підходи до якої потребують докорінних змін, на сучасному етапі повинна стати ваговою складовою вищої освіти, важливою частиною процесу підготовки фахівців. Усвідомлення означеного узгоджується з Положенням «Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», у якому самостійна робота студента регламентується як основний засіб оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять [5].

У свою чергу, М. Фіцула пропонує розглядати самостійну роботу, ураховуючи її видову спрямованість. Він виділяє навчально-пізнавальну діяльність як одну з ефективних форм самостійної роботи студентів. Таке трактування педагогічної сутності самостійної роботи, на нашу думку, найбільш повно відображає її функціональне значення. Самостійна навчально-пізнавальна робота студентів – це різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності студентів, які вони здійснюють на навчальних заняттях або в позаурочних час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі [2, с. 203].

Не викликає сумнівів той факт, що такий вид навчальної діяльності сприяє формуванню самостійності, ініціативності, дисциплінованості, точності, почуття відповідальності, необхідних майбутньому фахівцю в навчанні і професійній діяльності.

Важливим завданням викладача вищого навчального закладу є правильне організування самостійної роботи, забезпечення умов успішного її перебігу, що передбачає не лише базову, наукову, а й відповідну педагогічну його підготовку, уміння педагогічно доцільно активізувати пізнавальні сили студентів у навчальному процесі.

Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах передбачено, що самостійна робота студентів має становити не менше 1/3 і не більше 2/3 загального обсягу часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни. Така кількість годин дає змогу розвивати пізнавальну активність, формувати самостійність як рису особистості, здатність до творчого розв'язання сучасних виробничих завдань, уміння приймати рішення [5].

У науково-педагогічній літературі представлено декілька типів класифікацій самостійної роботи, проте всі вони об'єднані спільною метою та функціями. Обґрунтованою є класифікація П. Підкасистого, який розмежовує самостійну роботу за зразком, реконструктивно-варіативну, евристичну (частково-пошукову) та творчо-дослідницьку [4]. Зупинимось детальніше на кожному з цих типів.

Самостійна робота за зразком передбачає виконання роботи на основі зразка, докладної інструкції, тому рівень пізнавальної активності не виходить за межі репродуктивної діяльності. Реконструктивна самостійна робота реалізується засобом інтелектуальних та практичних дій студентів на реконструювання, перетворення навчальних текстів та наявного досвіду вирішення завдань, що пропонуються для самостійного виконання. Самостійна робота варіативного типу ґрунтується на пізнанні особистістю нового, виражається у виконанні узагальнень під час аналізу проблемної ситуації, у відмежуванні суттєвого від другорядного; під час виконання роботи такого типу відбувається накопичення нового досвіду діяльності. У процесі творчої самостійної роботи акцент робиться на пізнавальній активності студентів, а самостійність досягає найвищого рівня. Студент опановує принципово нові для нього знання, цінності матеріальної та духовної культури.

Дослідження самостійної роботи як предмета наукового аналізу дозволяє зробити **висновки** про те, що усвідомлення її значення у фаховій підготовці майбутнього вчителя початкової школи, співвіднесення мети та функцій цього виду навчальної діяльності з організацією навчального процесу на педагогічних факультетах створює умови для якісної підготовки майбутнього педагога. Урахування означених факторів дозволяє оптимізувати навчальний процес, наблизивши його до європейських стандартів та максимально використати перспективні можливості самоосвіти у фаховій підготовці сучасного вчителя.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі може стати створення навчально-методичного супроводу самостійної роботи з удосконалення професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів до навчання української мови, побудований з урахуванням системи модульного навчання.